

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

*«ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ:
НАУКА, ОСВІТА, ПРАКТИКА»*

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**Харків
28–29 квітня 2016 р.**

УДК 351.862:378(477)

ББК 67.99(2)116

Ф 43

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету цивільного захисту України (протокол № 9 від 14 березня 2016 р.)

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: Садковий В.П., д.держ.упр., проф.

Заступник голови редакційної колегії: Андронов В.А., д.т.н., проф.

Головний редактор: Домбровська С.М., д.держ.упр., проф.

Заступник головного редактора: Майстро С.В., д.держ.упр., проф.

Відповідальний секретар: Помаза-Пономаренко А.Л., к.держ.упр.

Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст та стилістику матеріалів, поданих у редакції авторів.

Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28–29 квітня 2016 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2016. – 308 с.

У збірнику розміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика». Він містить матеріали щодо таких напрямів:

- механізми формування та реалізації державної політики у сфері реформування вищої освіти;
- державні механізми забезпечення якості вищої професійної освіти;
- державне регулювання розвитку дистанційної освіти для підготовки конкурентоспроможних фахівців;
- механізми державного управління в соціальній сфері;
- механізми державного управління в екологічній сфері;
- правові й економічні аспекти державного управління у сфері підготовки фахівців цивільного захисту;
- державна політика захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню;
- організаційно-правові, соціально-економічні та психолого-педагогічні засади державного управління у сфері цивільного захисту.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЦІЛЕУТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

Постановка проблеми. Соціально-економічні системи (далі – СЕС) є складними штучними активними системами з ендогенним цілеутворенням. Визначені особливості обумовлені тим, що системоутворюючим елементом СЕС виступає соціальний індивід (соціальна група), метою якого є максимізація ступеня задоволення особистих потреб, а СЕС є інструментом досягнення вказаної мети шляхом обміну особистою живою працею на універсальний ресурс (гроші) з наступною трансформацією його особисті потреби. Таким чином, соціальний індивід є споживачем цільового ефекту СЕС, а також її основним системоутворюючим ресурсом.

На відміну від пасивних (екзогенних) систем, для яких задача формування мети є зовнішньою, а управління досягненням цієї мети це визначення оптимальної траєкторії та мінімізація витрат на компенсацію обурюючих впливів, для СЕС, як для активних систем, центральною проблемою є формування ефективної мети.

Ця проблема багатоаспектна та включає до себе необхідність узгодження особистих індивідуальних цілей членів СЕС та визначення компромісної загальної мети. В умовах обмеженості більшої кількості зовнішніх ресурсів виникає проблема компромісного узгодження цілей різних СЕС, що конкурують за ресурси, ринки збуту та інше.

Вклад основного матеріалу. Вказані задачі є досить складними та на теперішній час погано дослідженими. Можна відмітити, те, що на процес формування індивідуальних цілей впливають соціальні (родина, культурні особливості, спілкування, соціальні ролі), засоби масової інформації, суспільство), територіальні (клімат, флора та фауна), економічні (фінансове положення у суспільстві, купівельна спроможність) та державні фактори (державна через виховно-освітню систему має можливість корегувати індивідуальні цілі).

З іншого боку, для СЕС дуже важливо сформуваати адекватну ефективну мету яка не тільки б враховувала усі особливості індивідуальних цілей, але й могла б бути досягнута у рамках тих ресурсів, що є у розпорядженні сучасних СЕС. На даний момент вільних легкодоступних ресурсів не залишилось, тому розширення споживання однією системою означає зниження споживання конкуруючих СЕС. Зрозуміло, що подібна ситуація не може саморегулюватися і потребує державного контролю. В протилежному випадку в певних умовах такі конфлікти призводять до локальних або регіональних кризових ситуацій, що у свою чергу викликає економічні, соціальні та екологічні кризи.

Перехід до концепції стійкого розвитку передбачає необхідність розвитку управління, що забезпечить стійкість та підвищення ефективності функціонування СЕС на всіх рівнях.

Процес цілеутворення в СЕС відбувається наступним чином: індивіди, що є системоутворюючими елементами системи, формують особисті цілі. Потім формується ефективна мета, на реалізацію якої СЕС витрачає ресурси, отримуючи при цьому деякий результат, потім цей результат розподіляється між індивідами та формується індивідуальна задоволеність.

Стійкість СЕС може бути порушена при формуванні невірної ефективної мети, при нестачі ресурсів для досягнення ефективної мети та при непропорційному розподілі результату.

В момент, коли індивід стає елементом відповідної СЕС, особисті цілі (C_L) можуть формуватись незалежно від СЕС, можуть узгоджуватись з існуючою ефективною метою СЕС або повністю дублювати ефективну мету.

Ефективна мета (C_E) формується на основі індивідуальних цілей, але не є точним їх відображенням. Особиста мета (C_L) представляє собою кортеж

$$C_L(x) = \{x_1, x_2, \dots, x_m\},$$

де m – кількість фіксованих станів індивіда, кожне значення якого відображає деякий фіксований стан індивіда у багатомірному просторі $\{x_1, x_2, \dots, x_m\}$. Інакше кажучи, це список цілей, які мають свої власні параметри.

$$x_j = (V, S, \Delta S(t), Z, \Delta Z(m), P), j = \overline{1, m},$$

де V – важність стану для індивіда; S – величина задоволеності від досягнення цього стану; $\Delta S(t)$ – функція зміни S ; Z – витрати, на досягнення даного стану; $\Delta Z(m)$ – функція, що відображає динаміку витрат від часу; P – повторюваність (або зворотний йому показник - унікальність), показує наскільки однорідними є індивідуальні цілі.

Ефективна мета (C_E) формується як функція від сукупності індивідуальних цілей

$$C_E = f\left(\bigcup_{i=1}^n C_L\right),$$

де n – кількість індивідів; f – функція, що встановлює залежність між ефективною метою та сукупністю індивідуальних; C_L – індивідуальна мета i -го елемента СЕС. При цьому повинно виконуватись наступне обмеження: прибуток при досягненні ефективною метою не повинен бути менше суми особистих прибутків.

$$D(C_E) \geq \sum_{i=1}^n D(C_L),$$

де D – функція прибутку, n – кількість індивідів, C_L – індивідуальна мета i -го елемента СЕС; C_E – ефективна мета СЕС.

У іншому випадку в існуванні такої СЕС не має сенсу.

При формуванні ефективною метою слід виділяти два процеси: розширення та посилення цілей. Розширення відбувається за рахунок об'єднання індивідуальних цілей

$$C_{L_1} \cup C_{L_2} \cup \dots \cup C_{L_n},$$

де n – кількість індивідів.

При цьому у відповідності з умовою формування простору цілей, ряд цілей будуть повністю або частково співпадати, тим самим посилюючи однорідність цілей та важність досягнення даного стану для ефективною метою. Цю особливість можна знайти при перетині індивідуальних цілей

$$C_{L_1} \cap C_{L_2} \cap \dots \cap C_{L_n},$$

або шляхом попарного порівняння індивідуальних цілей

$$C_{L_1} \cap C_{L_2}, C_{L_1} \cap C_{L_3}, C_{L_2} \cap C_{L_3}, \dots$$

Стани з високою однорідністю потребують менше витрат на реалізацію потреб для кожного окремого індивіда.

Висновки. Таким чином, перед державою постають дві проблеми, по-перше, для забезпечення стійкості державної СЕС необхідно забезпечити однаковість цілей кожної групи, кожного індивіду. По-друге, забезпечення задоволеності кожної індивідуальною метою елементів системи неможливе, тому що кількість ресурсів, необхідних для досягнення цілей прямує до нескінченності.